

Osmanlı Devleti'nin Sınırlarının Tespiti ve Tespit Edenler (Muhaddidler / Hudûdcûlar) Üzerine Düşünceler

Güner Doğan*

Araştırma Makalesi

* Sorumlu Yazar,
Doç. Dr., Çankırı Karatekin
Üniversitesi, İnsan ve Toplum
Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü
Çankırı/TÜRKİYE
gu.dogan@gmail.com
ORCID: 0000-0001-6746-2128

Geliş: 27 Şubat 2024
Kabul: 15 Ekim 2024
Yayın: 10 Kasım 2024

Bu çalışma ön inceleme sürecinde
ve yayımlanmadan önce
iThenticate ile taranmıştır.

ÖZ

Osmanlı Devleti'nin sınırları kurulduğu günden itibaren sürekli olarak değişmiştir. Zamanla güçlenen devletin başarılı fetihleri ile birlikte sınır çizgisi de farklılaşmıştır. Bu noktada sınırların en fazla değişkenlik gösterdiği yer, devletin Batı tarafı olmuştur. Özellikle İstanbul'un fethi ile birlikte Balkanlarda gerek Adriyatik yönünde gerekse Viyana'ya doğru fetihler artacak ve iki komşu Venedik ve Avusturya ile sınır sorunları baş gösterecektir. Zaman içinde bir üçüncü ülke Rusya'da sınır sorunları hususunda Osmanlı Devleti ile türlü ihtilaflara ve türlü diplomatik temaslara girecektir. İşte bu makale hem Osmanlı Devleti'nin sınırlarının tespiti hususuna kısmen odaklanmakta hem de asıl önemlisi bu sınırları kimlerin çizdiği konusunda verileri ortaya çıkarmaya çalışmaktadır. Her iki girişimin de diplomasi tarihi ve askeri tarih hususunda yeni birtakım görüşleri/iddiaları ortaya çıkarması amaçlanmaktadır.
Anahtar Kelimeler: Sınır, Savaş, Diplomasi, Muhaddid

The Determination of The Borders of the Ottoman Empire and Thoughts on Those Who Determined Them (Border Officials-Muhaddidler/Hudûdcûlar)

Research Article

* Responsible Author, Assoc. Prof.
Assoc. Prof. Dr., Çankırı
Karatekin University, Faculty of
Humanities and Social Sciences,
Department of History
Çankırı, TÜRKİYE
gu.dogan@gmail.com
ORCID: 0000-0001-6746-2128

Received: 27 February 2024
Accepted: 15 October 2024
Published: 10 November 2024

This paper was checked for
plagiarism using iThenticate
during the preview process and
before publication.

Copyright

This work is licensed under
Creative Commons Attribution
4.0 (CC BY-NC 4.0)
International License

ABSTRACT

The borders of the Ottoman Empire have constantly changed since its establishment. In time, with successful conquests, the borderlines have evolved. The area where borders have been most variable was mainly on the western side of the empire. Especially after the conquest of Istanbul, conquests in the Balkans towards the Adriatic and towards Vienna increased, leading to border issues with neighboring Venice and Austria. Later period, a third country, Russia, also engaged in various disputes and diplomatic contacts with the Ottoman Empire regarding border issues. This article focuses on determining the Ottoman Empire's borders and, more importantly, uncovering the data on who drew these borders. The goal is for both initiatives to bring forth new perspectives/claims in the history of diplomacy and the history of military.
Keywords: Border, War, Diplomacy, Border Officials

Funding: The author has reported that this study received no financial support.

Conflicts of interest: The author declares that there are no potential conflicts of interest.

Peer Review: External, double-blind

Finansman: Herhangi fon veya maddi destek kullanılmamıştır.

Çıkar Çatışması: Herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Hakem Değerlendirmesi: Bağımsız, çift-kör hakemlik.

Atf - Cite: Doğan, G. Osmanlı Devleti'nin Sınırlarının Tespiti ve Tespit Edenler (Muhaddidler / Hudûdcûlar) Üzerine Düşünceler. *History Studies* 16, no. 4 (2024): 435-457.

Giriş: Osmanlı Devleti'nin Sınırlarının Tespiti Üzerine

Bir sınır beyliği olan Osmanlılar, zaman içinde gerçekleştirdikleri başarılı fetihler ile hızlı bir şekilde hudutlarını genişletmişlerdir. İstanbul'un fethiyle birlikte hem karada hem de denizde hızla genişleyen devletin sınırları II. Viyana Kuşatmasına (1683) kadar bu genişlemesini sürdürecektir; ancak ilk toprak kaybının belgesi olarak kabul edilen Karlofça Antlaşması'na (1699) imza atılmasıyla Osmanlı Devleti'nin genişlemesi de sona erecektir.

Karlofça Antlaşması'na kadar Osmanlı Devleti ve rakip komşu dünya arasında hemen her savaş sonrasında sınırların yeniden tayin ve tespit edilmesi için, içinde türlü ilişkilerin yaşandığı, kısa ve çoğu zaman uzun müzakereler yapılmıştır. Burada temelde iki rakip güç karşımıza çıkıyor: Venedik Cumhuriyeti ve Avusturya. Osmanlı Devleti'nin fetihleri sonrası her iki güç ile sınırdaş/hemhudut olunması şüphesiz devletler arasında oluşan *melez temas muntikalarının*¹ ve uluslararası ilişkiler üzerine çalışanların ifadesiyle *hibrit alanların*² nereden geçeceği sorusu sürekli olarak gündeme gelmiştir. Örneğin, Venedik ve Avusturya ile Osmanlı Devleti'nin ayrıntılı olarak gerçekleştirdikleri ilk sınır çizimleri 1463 yılından itibaren Bosna'nın fethi ile birlikte başlamaktadır. Her iki ülke ile olan bu sınır belirleme işi ya da belgelerde geçen ifadeyle *kat-ı hudûd temyiz-i arazi* çalışmasında sınırlar belli bir kesinlikte ancak zaman içinde türlü sorunların çıkacağı bir belirsizlikle/muğlaklıkla belirlenmeye çalışılacaktır³. Belirsizlik tarafların sürekli olarak rakip güce yönelik sınırlarını devamlı surette genişletmek istemesinden kaynaklanmaktadır. Bu muğlak durumun Osmanlı Devleti açısından⁴ daha kesin bir hal aldığı antlaşma ise Karlofça Antlaşması'dır. Bu antlaşmada alınan kararlar neticesinde sınırlar hem Osmanlı-Venedik hem de Osmanlı- Avusturya adına daha kesin ve uzun süreli bir şekil alacaktır. Karlofça Antlaşması sonrası sınır çizimleri bir bakıma Osmanlı Devleti sınırlarını nasıl belirlerdi sorusu için oldukça net ve güzel bir örnektir. Burada evvela ilgili sınır işine bakacak kişi, *mu'temed ve sulh u salaha hayırhah vekiller*⁵

¹ Bu ifade Karine Bennafla'ya aittir. Bkz. "Sınır'ı Tartışmak: Yuvarlak Masa Söyleşileri", *Toplum ve Bilim* 131, (2014): 14.

² David Newman, "Contemporary Research Agendas in Border Studies: An Overview", *The Ashgate Research Companion to Border Studies* içinde, Editör Doris Wastl-Walter, (UK: Ashgate, 2011), 37.

³ Hudud, sınır, uç, serhad gibi kavramların çoğu zaman iç içe geçtiğini ve yine çoğu zaman türlü karışıklıklara sebep olduğunu belirtmeliyiz. Bu noktada bu kavramların tartışıldığı şu çalışmalara bakılabilir: Maria Pia Pedani, *Dalla Frontiera Al Confine*. (Venezia: Herder Editrice, 2002), 12-15; Maria Pia Pedani, "The Border From The Ottoman Point of View", *Tolerance and Intolerance on the Triplex Confinium: Approaching the "Other" on the Borderlands Eastern Adriatic and Beyond 1500-1800* içinde, Editör Egidio Ivetic ve Drago Roksandić, (Padova: CLEUP, 2007), 195-214; Dariusz Kolodziejczyk, "Between Universalistic Claims and Reality: Ottoman Frontiers in The Early Modern Period", *The Ottoman World*, içinde Editör Christine Woodhead, (London-New York: Routledge, 2012), 205-219; Elma Korić, *Oblikovanje Granica Bosne, Bosna u Ahdnamama I Hududnamama Iz 16. I. 17. Stoljeća*. (Sarajevo, 2022), 20-21. Bunun yanı sıra İngilizce literatürde de sınır kavramının çoğu durumda başka dillere çevrilirken aynı kalmasının ortaya çıkardığı tartışma hakkında bkz. Alessandro Pastore, *Confini e Frontiere nell'età Moderna*. (Milano: Franco Angeli, 2007), 21-25 ve Kerry Goettlich-Jordan Branch, "Borders and Boundaries: Making Visible What Divides", *Boundaries Handbook of Historical International Relations* içinde, Editör: Benjamin de Carvalho, Julia Costa Lopez and Halvard Leria, (London and Newyork, Routledge, 2021), 267.

⁴ Batı Dünyası için sınır çizimleri noktasında önemli antlaşmalardan birisi Westphalia'dır. Bu antlaşma ile İspanya-Hollanda arasındaki sınır belirlenmiştir. Bkz. Emmanuel Bruned-Jailly, "Theorizing Borders: An Interdisciplinary Perspective", *Geopolitics* 10, (2005): 635. Bir diğer sınır kesinliği hususundaki örneği ise Fransa-İspanya özelinde verebiliriz. Taraflar arasında 1659 yılında imzalanan Pireneler Antlaşması sonrası Pirene Dağları esas alınarak oluşturulan bu sınır Batı Avrupa'nın en eski ve en istikrarlı politik sınırlarından birisi olarak uzun yıllar iki devleti ayıran bir doğal hat olarak kalmıştır. Bkz. Peter Sahlins, *Boundaries: The Making of France and Spain in the Pyrennes*, (Berkeley, University of California Press, 1991), 1-8.

⁵ Muhaddidlerin tanımlanışı genel olarak "mu'temed", "mücerreb ü mu'temed", "hulûsu mücerreb" veya "akl u gayret" kelimeleri kullanılarak yapıldı. Onların kendisine güvenilen, itimat edilen kimseler olmaları sadece ülkeler arası

yani muhaddidler belirlenir ardından ise onun geniş maiyeti tespit edilirdi ve belirlenen bu görevliler hazır hale gelerek ilgili işin görülmesi için görev yapacağı yerlere giderlerdi.

Karlofça Antlaşması'ndan sonra Dalmaçya'da Osmanlı-Venedik sınırının daha net bir şekilde çizildiği bilinmektedir. Bu antlaşmadan evvel ise iki taraf arasında Abou-El-Haj'ın ifade ettiği gibi şöyle bir tablo vardır: *"Karlofça öncesi Osmanlı sınırları kaba, muğlak ve savaşan güçler arasında belirsiz bir askeri alandı"*⁶. İşte her iki taraf arasında bu flu/muğlak alanlar yine her iki rakibin zaman içinde sıklıkla gerçekleştirdikleri savaşların akabinde yeniden, kimi zaman kısa ve kimi zaman uzun, müzakerelerin neticesinde belirlenmiştir.

Belgelerin bize bildirdiklerine göre, Osmanlı Devleti ile Venedik arasında ilk sınır belirleme işi 25 Ocak 1478'de gerçekleşmiştir. Fatih Sultan Mehmed zamanında Venedik ile gerçekleştirilen barış antlaşmasının neticesinde sınırların tayin ve temyiz edilmesi istenmiş ve Osmanlı tarafından Halil Bey adındaki bir görevli Venedik tarafından atanan Zuan Zernoevich adındaki görevli ile bir araya gelerek her iki ülke arasındaki sınırları tespit etmişlerdir⁷. Bu ilk sınır tespitinin akabinde bu sefer ikinci sınır belirleme işi Kanuni Sultan Süleyman zamanında 1543 yılında Bosna'da Ulama Bey'in gözetimi altında gerçekleşmiştir.⁸ Ulama Bey'e gönderilen hükümde şu şekilde hareket etmesi buyurulmuştur: *"hük-m-i şerif vusul buldukda te'hir ve nizâ etmeyüb müşârünileyh ile nizâ olunan yerlerin ve kal'a ve kastellerin üzerine varub vilâyet-i mezbûrenin âyan ve asl-ı vukufundan ve mu'temedun-aleyh olan bi-garaz Müslümanlardan cem eyleyüb bu hususları onat vechile hak üzere ta'yin ve tatbik eyleyüb göresiz..."*

Her iki taraf arasında özellikle bölgede yaşayanların tanıklıkları etrafında ve ilgili görevlilerin uzun ve titiz çalışmalarıyla gerçekleştirilen sınırların, kesinlikten uzak ve sık sık değiştiğini ya da en azından tartışmalara konu olduğunu hatırlatmakta fayda var. İşte bu sebeplerden ötürü ve elbette savaşlardan sonra ortaya çıkan yeni "düzenden" dolayı benzer sınır müzakerelerine 1571 yılında cereyan eden İnebahtı Deniz Muharebesi'nden sonra da şahit oluyoruz. Bu muharebenin akabinde Dalmaçya'da Osmanlı-Venedik kara sınırı da

istenilen bir durum değil fakat aynı zamanda bölgede yaşayanlar için de bir gereklilikti. Sınır çizimleri esnasında yaşanılması muhtemel olaylara engel olmanın yolu da bu şekilde engelleniyordu. Bölge ileri gelenlerinden yararlanılması her daim sınır çizimlerinde rastladığımız bir uygulamadır. Bilgilerin teyit edilmesi ve zamanla değişen bazı ufak ayrıntıların atlanmaması amacıyla sözüne güvenilen mutemed yaşlı kişilerin bilgisinden yararlanma yoluna gidilmiştir. Karlofça Antlaşması sonrası sınır çizimlerinde bilgilerinden istifade edilen bu kişilerin isimlerini Kapıcıbaşı Osman Ağa'nın muhatabına gönderdiği bir belgede bulmaktayız. Bu kişiler "mukâlemeye tâ'yin olunan mu'temed adamların defteridir" başlığı altında şöyle verilmiştir; Amuca oğlu Mehmed Ağa, Begola oğlu Mehmed Ağa, Ömer oğlu İshak Ağa, Ali Ağa, İshak Ağa, Kır Ali, Tayyar Defterdari, Hersek Yakub, Nasib Efendi, Hüseyin Ağa ve Ahmed Ağa'dır. Bkz. ASVe, *Archivio Privato Famiglia Grimani dai Servi*, Busta: 10, (21 Novembre 1699). Deyim yerinde ise bu akil insanlar bir mu'temed özelinde *"aksakallı kocaman ihtiyar [lar]"* sıfatı ile anılmakta idiler. Bkz. ASVe, *Archivio Privato Famiglia Grimani dai Servi*, Busta: 10, (Novembre 1699). Son olarak, örneğin Karlofça Antlaşmasından çok evvel Viyana'ya giden, Zülfikâr Efendi, Venedik elçisi ile olan görüşmesinde sınır hususu gündeme gelince, sınırları çizecek olan kişilere yardım edecekler hakkında şöyle bir tanımlama yapmıştır: *"Kat'ı hudûd ahvâli tarafeynden ta'yin olunan vükelâ mahallinde varup müsün ve ihtiyâr ve ehl-i vukuf ve bi-garez âdemleri söyledüp..."* Bkz. *Viyana'da Osmanlı Diplomasisi: Zülfikâr Paşa'nın Mukâleme Takriri, 1688-1692*, Hazırlayan Songül Çolak (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2007), 132.

⁶ Rifaat A. Abou-el-Haj, "The Formal Closure of the Ottoman Frontier in Europe: 1699-1703", *Journal of the American Oriental Society* 89, no.3 (Jul., Sep., 1969): 467-475.

⁷ ASVe, *Provveditori Sopraintendenti alla Camera dei Confini*, Busta: 259. Lettere B ve Pedani, *Dalla Frontiera Al Confine*, 40.

⁸ Ulama Han için bkz. Mehmet Alaaddin Yalçınkaya, "Ulama Han", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, Cilt II, (İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 1999), 636-637.

⁹ ASVe, *Provveditori Sopraintendenti alla Camera dei Confini*, Busta: 243, Tarihsiz.

düzenlenmiş ve oldukça muğlak bir ifadeyle şöyle bir karar kâğıda dökülmüştür: “İki cânibin ellerinde olan hisârların kadimi sınırları ve karyeleri vire bozulmadın ne veçhile zabt oluna gelmiş ise min ba’d girü ol veçhile zabt oluna¹⁰”. Ardından her iki tarafın muhaddidleri bir araya gelerek kendilerine şöyle bir hüküm gönderilmiştir: “Venedik beyinin elinde kalan hisarların kadimi sınırları ve köyleri dostluk zamanının sınırlarına ne mahalden ne mahale kat’ olursa üzerine varub kadimi sınırları bulub dahi onun üzerine sınır tayin edüb yer yer alâmetler vaz eyleyesin...¹¹” Bu hükme istinaden Bosna Sancakbeyi olarak görev yapan Ferhad Paşa Osmanlı Devleti adına ilgili sınır işini görmüş¹² ve bunun yanı sıra bölge özelinde Sultan II. Selim zamanı itibariyle bir de ayrıntılı tahrir gerçekleştirmiştir¹³.

Tekrar ifade edecek olursak, bu ilk sınır belirleme işleri her savaştan ya da tartışmaya konu olan mekânlardan sonra tekrar tekrar görüşülür ve yeri geldiğinde her iki taraf ilgili görevlilerini atayarak aralarındaki sınırları ona istinaden belirlerlerdi. Ancak bu çizimlerin gerçek manada çok net bir sınır hattı olduğunu iddia etmek zor gözükmektedir. Sürekli genişlemek isteyen Osmanlı Devleti’nin akınları neticesinde belirlenen sınırların özellikle kaleler etrafında devamlı surette değiştiğini ve çoğu zaman belirsizliklerin devam ettiğini söyleyebiliriz¹⁴. Bu belirsizliğin zaman içinde değişmeye başladığını ve nispeten daha kesinliğe doğru evrildiği de bilinmektedir. Buna ilk örnek Girit Muharebesi sonrası olacaktır. Uzun savaşın 1669 yılında nihayete ermesiyle birlikte Osmanlı tarafı Venediklilere oldukça tafsilatlı bir ahidnâme vermişlerdir. Sultan IV. Mehmed’in iktidarında 1670 yılı itibariyle verilen bu ahidnâmede yer alan bir madde taraflar arasında savaş zamanında bozulan sınırların yeniden tesis edilmesi noktasında şu bilgileri içermektedir: “...ve iş bu ahidnâme-i hümayûnum ihsân olunduğu tarihten dört ay mürurundan sonra tarafeynden mu’temedun-aleyh birer âdem ta’yin olunup varup Bosna serhaddinin bi-garaz ehl-i vukufları ma’rifetiyle hudûdun ta’yin ve i’lâmı vaz’ olunup ba’del-yevm ol hudûda ta’arruz olunmaya...¹⁵”. Ahidnâme sonrası Bosna Paşası Mahmud ve yanında 150 kişiden mürekkep maiyeti Venedik tarafından Battista Nani ile bir araya gelmiş ve sınırları göre daha “net” bir şekilde belirlemeye çalışmışlardır¹⁶.

Osmanlı Devleti’nin Dalmaçya’da Venedik ile en geniş sınırlarına ulaştığı tarih II. Viyana Kuşatması ile sona ermiştir. Bu kuşatma her bakımdan Osmanlı Devleti’ni olumsuz manada etkilemiş ve 1699 yılında imzalanan Karlofça Antlaşması’na kadar farklı noktalarda ciddi kayıplar yaşanmıştır. Gerek Venediklilere gerekse de Avusturya tarafına karşı kaybedilen

¹⁰ Mahmut H. Şakiroğlu, “II. Selim’in Venedik Cumhuriyetine Verdiği 1567 ve 1573 Tarihli Ahidnâmeler”, *Erdem* 5, no.2, (1986): 527-553; Meryem Kaçan, “XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Osmanlı-Venedik Ahidnâmeleri” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 1995), 79.

¹¹ ASVe, *Provveditori Sopraintendenti alla Camera dei Confini*, Busta:243, sene 1576.

¹² Elma Korić, “Ulago Ferhad Bega Sokolovića u Utvrdivanju Granica Između Osmanskog Carstva i Mletačke Republike Nakon Završetka Kiparskog Rata 1573. Godine”, *Annals of the Gazi Husrevbey Library* 33, (2012): 142. Walter, Panciera, “Building a Boundary: The First Venetian-Ottoman Border in Dalmatia, 1573-1576”, *DOVI* 45, (2013): 9. İlgili sınır işinde Venedik tarafından görevlendirilecek isim ise Giacomo Soranzo’dur. Bkz. BOA, MAD.d., n.6004, 120.

¹³ “sâbıka Klis Beyi olub hâlen mir’i livâ-i Bosna fahrü’l ümerâ-kiram Ferhad Bey Asâkir-i İslâm ile livâ-ı mezbur hudûdu Bosna...” bkz. BOA, TT, n.526

¹⁴ Bkz. Güner Doğan, “Hak ve Adl Üzere Sınır Kesmekten Haklı Gereğçelere: Balkanlar’da İlk Osmanlı-Venedik Sınırının Teşekkülü ve Tartışmalı Alanlar (1479-1591)”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 38, no.2 (Aralık 2021): 655-670.

¹⁵ Kaçan, “XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Osmanlı-Venedik Ahidnâmeleri”, 123.

¹⁶ İlgili sınır tespit işinin ayrıntıları için bkz. Güner Doğan, “Girit Muharebesi Sonrası Osmanlı-Venedik Sınırı (1671)”, *ÇAKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 10, (2019): 1-18.

mekânlar Osmanlılar özelinde artık genişleyen değil sınırlar noktasında gerileyen bir görünümün panoramasını vermektedir.

Karlofça Antlaşması'nda Osmanlıların karşısında yer alan Venedikliler ve Avusturyalılar ile sınırların yeniden tespiti noktasında müzakereler gerçekleştirilmiştir ve antlaşma sonrası atanacak görevliler ile sınırların daha kesin bir şekilde tespit edilmesi istenmiştir. Bu noktada örneğin Venedik özelinde Dalmaçya sınırının tespit edilmesi için Kapıcıbaşı Osman Ağa geniş bir maiyet ile Venedikli muhatabı Giovanni Grimani ile bir araya gelecek ve iki yıl süren müzakere neticesinde her iki ülke arasındaki sınırlar Sultan II. Mustafa iktidarında daha kesinlikte çizilecektir¹⁷ ve evvelinde alınan şu karar hayata geçirilecektir: “*Dalmaçya'da Knin ve Sin ve Gabela ile Çeklut Kal'aları hâliyâ Venedik Cumhûrunun zabt u tasarrufunda olmağla, yine âsûde-hâl üzre zabt u tasarruflarında kal'alar...Knin kal'asından Verlika kal'asına ve andan Sin kal'asına ve andan Delüvara dedükleri Zadvarya kal'asına ve andan Vergoraç kal'asına ve kezâlik Çeklut kal'asına varınca hudûd-ı müstakime çekilüp sınırlar tefrik oluna...ve Venedik zabtında olan kal'aların önlerinde dahi münâsebeti mikdârı arâzisi olmak için Knin ve Verlika ve Sin ve Zadvarya ve Vergoraç ve Çeklut kal'alarının önlerinde yerin iktizâsına göre müstakim veyâhûd pergâri hat ile birer sâ'at toprak kat'-ı hudûda me'mûr olan vekiller cânibinden ta'yin oluna*”¹⁸. Avusturyalılar ile yapılacak olan sınır çizimi ise tıpkı Venedikliler ile olan tafsilatlı çizim işi gibi oldukça uzun sürecek ve türlü sorunlar iki muhaddidin (Kont Luigi Ferdinando Marsigli¹⁹-Kapıcıbaşı İbrahim Efendi) müzakereleri ile çözülecek ve yeni bir savaşa kadar bu sınır türlü sorunlarla varlığını devam ettirecektir²⁰.

Batı sınırları özelinde son olan sayılabilecek sınır çizimi ise Pasarofça müzakerelerinin akabinde gerçekleşmiştir. Müzakereler sırasında her bir devleti zorlayacak en önemli madde defaten sınırlar konusu olacaktır. Bu bakımdan Avusturya ve Venedik ile imzalanan antlaşmanın ilk maddelerinin büyük kısmı sınırların nerelerden geçeceği ile alâkalıdır. Örneğin Venedik tarafına baktığımızda antlaşmanın ilk beş maddesinin doğrudan sınırlar mevzusu ile alâkalı olduğunu görebiliriz. Pasarofça müzakereleri sonrası alınan kararlar

¹⁷ Sınır tespitinin ayrıntıları için bkz. Güner Doğan, “Karlofça Antlaşması Sonrası Osmanlı-Venedik Sınırının Teşekkülü ve Kapıcıbaşı Osman Ağa'nın Mektupları (1699-1701)”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 35, (2021): 319-348. Karlofça Antlaşması ile Dalmaçya'da Osmanlı-Venedik sınırının evvelki dönemlere göre daha bir kesinlik kazandığı muhakkaktır. Venedik açısından baktığımızda ise görüşmeler iki yıl sürecek ve taraflar arasında türlü dostlukların kurulduğu bir süreç de yaşanacaktır. Bir mektubunda Osman Ağa'nın rakibi Grimani ile bir araya geldikleri çadırda çalgılar eşliğinde yemekler yiyip vakit geçirdiklerine dair ifadesini ya da muhatabı Grimani'nin torun sahibi olmasından dolayı ona tahtadan bir beşik ve sandık dolusu sırmalı makreme göndermesini birkaç örnek olarak vermekle yetinelim. Dolayısıyla sınır belirleme işi diplomasinin çoğu zaman sert ve tehditkâr doğasının çok dışında farklı örnekleri içerisinde barındırmaktadır. Bu hususlara kapsamlı bir örnek teşkil edecek olması bakımından “Sınırdaki Hediyeleşme, Beslenme ve Eğlence” üzerine kaleme aldığımız ve yakın zamanda çıkacak çalışmamıza bakılabilir.

¹⁸ İ. Â. Çelebizâde, M. Râşid, *Târih-i Râşid ve Zeyli*. Yayına Hazırlayan A. Özcan, Y. Uğur vd., cilt:1, (İstanbul: Klasik Yayınları, 2013), 575-576; J. W. Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1699-1774)*. Çeviren Nilüfer Epçeli, cilt:5, (İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2011), 150; *Muâhedât Mecmuası*, cilt:2, (Ankara: TTK Yayınları, 2008), 217-271.

¹⁹ Bu mühim şahsiyet hakkında şu iki çalışmaya bakılabilir. John Stoye, *Marsigli's Europe: The Life and Times of Luigi Ferdinando Marsigli, Soldier and Virtuoso, 1680-1730*. (New Haven-London: Yale University Press, 1994); Güner Doğan, *Sınırlar Üzerinde Bir Hayat: İtalyan General Kont Luigi Ferdinando Marsigli ve Osmanlı İmparatorluğu (1679-1732)*. (Ankara: İtalya Kültür Derneği Yayınları, 2020).

²⁰ İlgili sınır işi ve sorunlar hakkında bazı örnekleri şu çalışmada bir araya getirdik: bkz. Mehmet Demiryürek ve Güner Doğan (haz.), *Boundary Letters: Ottoman Officials to Luigi Ferdinando Marsigli (1699-1701)*. (Ankara: Birleşik Kitabevi, 2015).

neticesinde Venedik ve Avusturya muhaddidleri²¹ ile Osmanlı muhaddidi Mevkufâtçı Siyahi Hacı Mehmed Efendi ve Vidin Muhafızı Osman Paşa arasında gerçekleşen uzun müzakereler en azından Osmanlı-Venedik sınırının 1815 yılına kadar değişmeden varlığını sürdürmesini sağlayacak²² ve yakın geçmişte yapılan sınır çizimine atıf yapılarak ilgili sınır şu şekilde olması istenecektir: “Karlofça müsâlahasında olduğu gibi zikr olunan hudûd dahilinde derya cânibine doğru cumhûr zabtında olan ka’aların önünde dahi yerin iktizâsına göre müstakim veyâhûd pergâri hatt ile her taraftan birer sâ’atlik arazi kat [olunacaktır]...²³”.

Karlofça ve Pasarofça Antlaşmalarından sonra belirli bir kesinlikte tespit edilen Osmanlı sınırları yeni bir barış olan ve Avusturya ile gerçekleşen Belgrad Antlaşmasında tekrar gündeme gelecek ancak bu antlaşmada alınan karar ile eski sınırların nispeten korunması istenecektir. Bu noktada 1741 yılında Avusturya elçisine verilen temessükte şöyle bir karar alınmıştır: “...Novi kal’ası hudûduna dek Karlofça hudûdu ve nehr-i unanın ilerü yani karşı tarafları Pasarofça hudûdu ile muhaddid olub...²⁴”. Bu tarz bir istek her ne kadar sahaya çıkıldığında türlü değişiklikler noktasında uygulanması sıkıntılar yaratmış olsa da en nihayetinde Osmanlı-Avusturya sınırı bir kere daha Mevkufâtçı Siyahi Hacı Mehmed Efendi’nin görevlendirilmesi ile son bulacaktır.

Belgrad Antlaşması ile en azından belli bir dönem Batı sınırlarını kapatan Osmanlı tarafı Karlofça Antlaşması’nın akabinde Kuzey ve Doğu sınırlarını da benzer şekilde belirleme yoluna gitmiştir. Rusya özelinden bakıldığında Osmanlılar ile Ruslar arasında Karlofça Antlaşması’nın akabinde on dört maddelik bir antlaşma imzalanmıştır. Daha sonra Osmanlı padişahı tarafından Rusya’ya bir Name-i Hümayun ile birlikte 6 Ağustos 1701 tarihli otuz yıl süreli ahidname gönderilmiştir²⁵. İşte bu ahidnamenin 7. maddesi daha evvel Rusların ele geçirdikleri Azak Kalesi ve çevresinin sınırı hakkındadır. İlk Osmanlı-Rus sınırına konu olan Azak kalesinin sınırı atanan muhaddidlerle Kuban tarafına doğru on saatlik bir hat ile tespit edilmiştir²⁶. Bu ilk sınır çizimine konu olan bölge ve çevresi Osmanlı-Rus çekişmesinin önemli noktalarından birisidir ve sonraki dönemlerde de burası hemen her sınır tespitinde mutlaka yer alacaktır. Bu aşamada 1714 yılında imzalanan Edirne Antlaşması’nı örnek gösterebiliriz. İlgili antlaşmada Azak Kalesi yine merkezde yer almıştır. Osmanlı tarafından Tevki’i İbrahim Ağa ve Defterdar-ı Sabık Mehmed Efendi’nin görevlendirildiği sınır müzakerelerinde Rus heyeti Stephan Andreevich Kolychev yanında yer alan dört kişi ile temsil edecektir. Nehirlerin (Özi, Erel, Samar, Miyuş ve Ten) ve bölgede yer alan kalelerin (Azak kalesi ve Çerkezkirman Kalesi) ön planda olduğu sınır çizimi her iki tarafın üzerinde uzlaştığı belirli bir alanın pay edilmesiyle sona ermiştir²⁷.

²¹ Venedik: Alvise Mocenigo III; Avusturya: Teuffenbach.

²² Stefanos Yerasimos, *Milliyetler ve Sınırlar: Balkanlar, Kafkasya ve Ortadoğu*. Çeviren Şirin Tekeli, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2010), 53.

²³ BOA, *Ali Emiri III. Ahmed*, n.9673.

²⁴ Bkz. Archives Diplomatiques du Ministère des Affaires Étrangères, *Correspondance Politique, Turquie*, vol.108, n.498 (1741 tarihli Nemçe elçisine verilen temessükün suretidir.)

²⁵ *Osmanlı-Rus Antlaşmaları 1700-1834*. Yayına Hazırlayan Numan Yekeler-Yılmaz Karaca vd., (T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2019), 43-44.

²⁶ “Azak Kal’ası’na... misaha vechiyle Azak’dan Kuban canibine doğru on sâat arâzi misâha olunup ta’yin oluna... tarafeynden adedi berâber âdemler ile âkil ve hayırhâh vekiller ta’yin olunup mâbeynlerinde karâr-dâde olan vakitte bu işi kemâl-i sür’at ile görüp tekmil edeler...”. Bkz. *Osmanlı-Rus Antlaşmaları 1700-1834*, s.46.

²⁷ Her iki tarafın tayin ettiği görevlilerince tespit olunan sınırlarına dair Osmanlı tarafının düzenlendiği hüccet için bkz. *Osmanlı-Rus Antlaşmaları*, 164-166.

1829 Edirne Antlaşması'ndan sonra Batı sınırında olduğu gibi Osmanlılar ile Ruslar hemen her savaş sonrası hem Kuzeyde karadeniz özelinde de hem de Doğu'da Osmanlı-İran-Rusya özelinde sınırlarını uzun müzakereler ve çoğu zaman arabulucu sıfatıyla *makbul ve mergub* olarak kabul edilen Fransızların dahilî ile belirlemişlerdir. Ancak defaten söylemek gerekir ki, Osmanlılar ile her farklı devletin gerçekleştirdiği sınır belirleme işleri zor bir diplomatik sürecin neticesinde hayat bulmuştur. İşte bu zor süreci üstlenen kişilerin kim oldukları sorusu hâlâ tam olarak cevabını bulamamıştır. Sınırları tayin ve tespit eden bu kişiler yani muhaddidler/hudûdcular hakkında muhtemel soruların henüz cevapsız kaldığını söylememiz gerekmektedir. Bu noktada kaleme aldığımız makale ile en azından başlangıç olması açısından bazı soruları cevaplayacağımızı belirtmek isteriz. Sorularımız şu şekilde olacaktır: Kimdir bu muhaddid, belgelerde nasıl sıfatlarla tanımlanır, muhaddid olarak atanması sürecinde nasıl seçilir, onun statüsünü bir elçi ile karşılaştırmak mümkün müdür, muhaddid sınır çizim işi nihayete erdiğinde ne iş yapar, işi biten bir muhaddid tekrar aynı göreve başka bir zaman atanmakta mıdır, muhaddid tıpkı bir elçi gibi yaşadıklarını, gördüklerini rapor olarak sunar mı, eğer rapor olarak bir metin kaleme aldıysa muhaddidin bu raporu daha sonra hatırlanmakta mıdır, muhaddid göreve atandığında yanında nasıl bir maiyet vardır, kimlerden oluşur, kaç kişidir ve bu maiyetin tecrübesi var mıdır, muhaddidin yaptığı iş zor mudur eğer zor ise ne tür bir zorluktan bahsetmektedirler, muhaddid görev yerine giderken maiyeti dışında yanında kendisine yardım etmesi muhtemel ne tür yazılı ya da teknik araç götürür, muhaddid sınır çizimi icra ettikten sonra çözülemeyen herhangi bir sorunda kendisine daha sonra danışılmakta mıdır?. Daha birçok soruyu soruyor ve gerçekleştirdiğim farklı yayınlar ile bu soruların cevabını arıyorum. Bazılarının cevabını zaman içinde bulduğumu ise belirtmek isterim.

1. "Muhaddid Dimek Bizde Pâdişâh Vekili Dimekdür": Sınırları Tespit Edenlerin (Muhaddidler/Hudûdcular²⁸) Unvanları/Statüleri Üzerine

Venedik'in tarafsız olduğu Rusya ve Avusturya'nın müttefik olarak Osmanlı Devleti'ne karşı savaştığı 1736-39 yılları arasını kapsayan dönem Belgrad Antlaşması'nın imzalanması ile son bulmuştur. Antlaşmanın bazı maddeleri ise Osmanlıların her iki devletle yeniden bir sınır müzakeresine girmesi gerektiğini haber vermektedir. Özellikle üçüncü ve dördüncü maddelerde yer alan ifadeler²⁹ her ne kadar sınırların Karlofça ve Pasarofça'da tayin edilen şekliyle hareket edilerek yapılmasını öngörse de³⁰ yaşanan sınır tartışmalarının evvelki sınır tartışmaları kadar uzun ve teferruatlı olduğunu da söylememiz gerekmektedir. Avusturya özelinden devam edecek olursak, Osmanlı Devleti iki ayrı noktada bu sınır işine başlamıştır. Bu bakımdan Bosna'da sınırların çizimi için *Mehmed Seyyid Efendi* görevlendirilirken Irşova tarafına ise, daha evvel Pasarofça sonrası sınır işinde görevli

²⁸ Osmanlı belgelerinde sınırları belirleyen kişi olarak genelde muhaddid kelimesi kullanırken bir belgede hudûdcu kelimesine tesadüf etmekteyiz: "...hudûda me'mûr Mehmed Efendiye kâ'ime irsâl olunmuşken bu ana değin avk ve te'hirine cenâblarının ihmali ve *hudûdcu* Mehmed Efendinin tekâsül olmak ihtimali..." Bkz. ASVe, *Documenti Turchi*, n.1759.

²⁹ BOA, *İE. HR.* n.19/1724. Ayrıca iki ülke arasında kalan adalar konusu ise bir başka maddede şöyle bir karara bağlanmıştır: "...ve bâki kalan sagir adalar yedinci maddede tasrih olunduğu üzere tahdid olunmaları muhaddidlere tenbih buyurula..." Hangi adaların kimde kalacağını tespiti ve sonuçları için bkz. BOA, *HAT*, n.1205/47279-K; BOA, *C.HR.* n.105/3233.

³⁰ "...Novi kal'ası hudûduna dek Karlofça hudûdu ve nehr-i unanın ilerü yani karşı tarafları Pasarofça hudûdu ile muhaddid olub..." Bkz. Archives Diplomatiques du Ministère des Affaires Étrangères, *Correspondance Politique, Turquie*, vol.108, n.498 (1741 tarihli Nemçe elçisine verilen temessükün suretidir).

olduğunu bildiğimiz, *Hacı Mehmed Efendi* atanmıştır³¹. Buna karşılık Avusturya tarafı ise *Kont Engelshofen*'i muhaddid olarak göndermiştir³². Her iki sınır noktasının tespit edilmesi için nispeten geniş bir maiyet ile görev yerlerine giden bu iki Osmanlı muhaddidinden Hacı Mehmed Efendi'ye yardım edecek olan *Ebû Sehl Nu'mân Efendi* adındaki bir görevlinin yazdıkları ise Osmanlı Devleti'nin birtakım eksikliklerini daha net bir şekilde görmemizi sağlayacaktır. *Tedbirât-ı Pesendide* (Beğenilmiş Tedbirler)³³ başlığı altında, görev yaptığı farklı yerlerde gözüne çarpan birtakım olayları ayrıntısı ile anlatan Nu'mân Efendi sınır mollası olarak Hacı Mehmed Efendi'nin maiyetine dahil olmuş, yaptığı birtakım işler ve dile getirdiği tavsiyeler ile de ilgili sınır işine tabir yerindeyse damgasını vurmuştur.

Nu'mân Efendi'nin yukarıda ara başlık olarak kullandığımız cümlesi değerlidir: "muhaddid demek bizde pâdişâh vekili demekdür". Her ne kadar sınırları tayin ve tespit ederken birtakım eksikliklerde sıkıntı çekilmesi, zaman zaman türlü zorluklar çekilmesini göz önüne alırsak *Ebû Sehl Nu'mân Efendi*'nin rakibi Avusturyalı muhaddide bir anlamda üstünlüğünü ve karizmasını göstermek için bu tabiri kullandığını düşünebiliriz. Nu'mân Efendi'nin kendisini Padişahın vekili Sadrazam statüsüne koymasını nasıl değerlendirmek gerekir, gerçekten bu böyle midir ya da bu anlık söylenmiş bir söz müdür? İşte bu noktada muhaddidlerin hangi unvanlara sahip olduklarını ve görevleri nihayete erdiğinde yine hangi görevlere atandıklarını tespit ettiğimiz kadarıyla aşağıdaki tabloda görebiliriz:

İSMİ VE UNVANI	GÖREV YILI	GÖREV TANIMI	SINIR ÇİZİMİNE SEBEP OLAN HUSUS-İŞİN MAHİYETİ ve MAİYET HAKKINDA	MUHTASAR BİYOGRAFİ, UNVANI ve SONRAKİ GÖREVİ HAKKINDA
SİLİSTRE SANCAKBEYİ OSMAN PAŞA	1542	OSMANLI-POLONYA-LİTVANYA SINIRININ TAYİN VE TESPİTİ	"İki tarafda ber-asl ceng ü cidâl eksik değildir", "hak üzere sınır kesilmeğe" ³⁴	---
BOSNA SANCAKBEYİ ULAMA BEY	1543	OSMANLI-VENEDİK SINIRININ	"Hükm-i şerif vusul buldukda te'hir ve nizâ etmeyüb	

³¹ BOA, C.HR. n.159/7946; BOA, HAT, n.1428/58466; BOA, C.HR. n.125/6243. Sınır işinde muhaddidlerin maiyetinde ise toplamda 108 kişi görev yapmıştır. İlgili görevlilerin aldıkları ücretler işin mahiyetini ve önemini de gösterebilir. Bkz. BOA, C.HR. n.9153 ve BOA, AE.SMHD.I. n.41/2440.

³² Archives Diplomatiques du Ministère des Affaires Étrangères, *Correspondance Politique, Turquie*, n.498 (1741 tarihli Nemçe elçisine verilen temessükün suretidir).

³³ Bu eser iki kere tercüme edilmiştir. Almanca tercümesi için bkz. Erich Prokosch, *Molla und Diplomat: Der Bericht des Ebû Sehil Nu'mân Efendi über die Österreichisch-Osmanische Grenzziehung nach dem Belgrader Frieden 1740/1741*. (Graz-Wien-Köln: Verlag Styria, 1972). Günümüz Türkçesine tercümesi için bkz. Ali İbrahim Savaş, *Ebû Sehil Nu'mân Efendi: Tedbirât-ı Pesendide (Beğenilmiş Tedbirler)*. (Ankara: TTK Yayınları, 1999). *Ebû Sehil Nu'mân Efendi* ve kaleme aldığı çalışma hakkında şu makalede detaylı bilgiler bulabilmek mümkündür: Henning Sievert, "Ebû Sehil Nu'man Efendis *Treffliche Maßnahmen* gegen die Arglist der Anderen und die Torheit der Vorgesetzten in Iran und an der Donau", *Deutsch-Türkische Begegnungen, Festschrift für Kemal Beydilli* içinde, Editör Hedda Reindl-Kiel, Seyfi Kenan (Berlin: EB Verlag, 2013), 366-401.

³⁴ Michael Polczyński, "Sovereignty and Space Through GIS in the Early Modern Polish-Lithuanian/Ottoman Frontier", *Digital Historical on Southeast Europe and the Ottoman Space* içinde, Editör Dino Mujadžević (Berlin: Peter Lang, 2021), 72 ve 79.

		TAYİN VE TESPİTİ	müşârünileyh ile nizâ olunan yerlerin ve kal'a ve kastellerin üzerine varub vilâyet-i mezbûrenin âyan ve asl-ı vukufundan ve mu'temedun-aleyh olan bi-garaz Müslümanlardan cem eyleyüb bu hususları onat vechile hak üzere ta'yin ve tatbik eyleyüb göresiz... ³⁵	---
KİLİS SANCAKBEYİ FERHAD KAPICIBAŞI RIDVAN AĞA ³⁶	1573- 1576	İNEBAHTI MUHAREBESİ SONRASI OSMANLI- VENEDİK SINIRININ TAYİN VE TESPİTİ	"Venedik elçisi arz-ı hâl sunub zikr olunan sınır hususu hak üzere görülmemiştir deyü tekrar görüleb fasl olunmasını ricâ eyledikde... ³⁷ "	KİLİS SANCAKBEYİ FERHAD: "sâbıka Kilis Beyi olub hâlen mir livâ-i Bosna fahrü'l ümerâ-kiram Ferhad Bey Asâkir-i Islâm ile livâ-i mezbur hudûdu Bosna... ³⁸ "
BOSNA PAŞASI MAHMUD, HERSEK PAŞASI MUSTAFA ve DEFTERDAR MEHMED EFENDİ	1671	GİRİT MUHAREBESİ SONRASI OSMANLI- VENEDİK SINIRININ TAYİN VE TESPİTİ	"Ve iş bu ahidnâme-i hümayûnum ihsân olunduğu tarihten dört ay mürurundan sonra tarafeynden mu'temedun-aleyh birer âdem ta'yin olunup varup Bosna serhaddinin bi-garaz ehl-i vukufı ma'rifetiyle hudûdun ta'yin ve i'lâmı vaz' olunup ba'del-yevm ol hudûda ta'arruz olunmaya... ³⁹ . 150 kişiden oluşan maiyet. Tarafların	BOSNA PAŞASI MAHMUD: 1667'de evvela Konya sonra Budin Valisi oldu. 1670 yılında İstanbul Kaymakamı olup o sene Bosna Valisi olarak bâdel-azl eyledi ⁴¹ .

³⁵ ASVe, *Provveditori Sopraintendenti alla Camera dei Confini*, 243.

³⁶ İlgili sınır işi için ön planda olan kişinin, belgelerden anlaşıldığı kadarıyla, Kilis Sancakbeyi Ferhad olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bazı durumlarda Kapıcıbaşı ünvanı ile görev yapan Rıdvan Ağa'nın ismi de geçmektedir. Bkz. ASVe, *Provveditori Sopraintendenti alla Camera dei Confini*, Busta:245, 29 Maggio 1588.

³⁷ ASVe, *Provveditori Sopraintendenti alla Camera dei Confini*, 243; ASVe, *Documenti Turchi*, n.849-850; Paris, BnF, *Turc*, 83.

³⁸ BOA, TT, 526.

³⁹ BOA, *Düvel-i Ecnebiye Defterleri*, Venedik Ahidname Defteri, 16/4.

⁴¹ *Sicill-i Osmani*, cilt:IV/I, 382.

			ilk buluşması esnasında Mahmud Paşa 2000 kişilik bir birlik ile gelecektir ⁴⁰ .	
SERDAR KÖR HÜSEYİN PAŞA	1680	OSMANLI- POLONYA SINIRININ TAYİN VE TESPİTİ	« Kariye-i mezbur hudûdda vaki' olmakla sıurnamede Leh ile müşa' ve müşterek mukayyedir ⁴² »	SERDAR KÖR HÜSEYİN PAŞA: 1672'de Adana Valisi oldu. 1674'te Vezaretle Şam, 1675'de Anadolu Valisi oldu. 1677'de Leh Serdarı olmuştur. 1683 yılında Eğri Valisi ve Serdarı olarak göreve atanmıştır ⁴³ .
KAPICIBAŞI OSMAN AĞA SİLAHDAR BOSNA PAŞASI HALİL	1699- 1701	KARLOFÇA ANTLAŞMASI SONRASI DALMAÇYA'DA OSMANLI- VENEDİK SINIRININ TAYİN VE TESPİTİ	"Dalmaçya'da Knin ve Sin ve Gabela ile Çeklut Kal'aları hâliyâ Venedik Cumhûrunun zabt u tasarrufunda olmağla, yine âsûde-hâl üzre zabt u tasarruflarında kalalar...kal'alarının önlerinde yerin iktizâsına göre müstakim veyâhûd pergâri hat ile birer sâ'at toprak kat'-ı hudûda me'mûr olan vekiller cânibinden ta'yin oluna ⁴⁴ ". 550 kişiden oluşan maiyet ⁴⁵	KAPICIBAŞI OSMAN AĞA (SİLAHDAR): Antalyalıdır. Hazinedardır. Halep muhassılı olduktan sonra 1106 (1694/5) da vezir, kapıcılar kethüdası, mirâhûr-ı sâni ve ardından başbaki, 1110 (1698/9) da tahdîd-i hudûd memuru olarak görevlendirilmiştir. Sonrasında Çavuşbaşı ve Sadaret Kethüdası Vekili olarak atanmıştır ⁴⁶ . BOSNA PAŞASI HALİL: "Bosna taraflarından kat'-ı hudûda Bosna Muhâfızı Köseç Vezir Halil Paşa ma'rifeti inzimâmıyla..." Bosna Paşası Halil bu görev

⁴⁰ Bkz. ASVe, *Senato Dispacci, Provveditori da Terra e da Mar*, Busta:485, n.18, 28 Luglio 1671.

⁴² Dariusz Kolodziejczyk, "Ottoman Frontiers in Eastern Europe", *Ein Raum im Wandel: Die Osmanisch-Habsburgische Grenzregion von 16. bis zum 18. Jahrhundert* içinde, Editör Norbert Spannerberger und Szabolcs Varga (Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2014), 34.

⁴³ *Sicill-i Osmani*, cilt:II, s.214.

⁴⁴ Muâhedât Mecmuası, 2008, s. 217-271.

⁴⁵ ASVe, *Archivio Privato Famiglia Grimani dai Servi*, Busta:10, (Osman Ağa'dan Grimani'ye, 21 Novembre 1699).

⁴⁶ Göreve atanmadan evvel Osman Ağa *Başbâkikulu* idi. "Bosna taraflarından kat'-ı hudûda Bosna Muhâfızı Köseç Vezir Halil Paşa ma'rifeti inzimâmıyla sâbika Başbâkikulu Osman Ağa..." Bkz. Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekâyât (1066-1116/1656-1704)* Hazırlayan Abdülkadir Özcan (Ankara: TTK Yayınları, 1995), 673; *Târih-i Râşid ve Zeyli*, 579. *Başbâkikulu* devletin birinci tahsil memuru idi. Bkz. Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, 333.

				bitimine müteakip bölge genelinde bir de tahrir gerçekleştirmiştir ⁴⁷ .
KAPICIBAŞI İBRAHİM EFENDİ BOSNA PAŞASI HALİL	1699-1701	KARLOFÇA ANTLAŞMASI SONRASI OSMANLI-AVUSTURYA SINIRININ TAYİN VE TESPİTİ	500 kişiden oluşan maiyeti ⁴⁸	KAPICIBAŞI İBRAHİM EFENDİ: Maliyeden yetişip başmuhasebeci oldu. Azilden sonra Mekke-i Mükerreme tamiratına memur oldu. 1104 (1692/3) de gidip gelince yine menâsib-ı dîvâneyede müstahdem olup 1110 (1698/9) da Anadolu muhasebecisi olarak tahdid-i hudûda memur olmuştur ve sonrasında vefat etmiştir ⁴⁹ .
MEVKUFÂTÇI SİYAHİ HACI MEHMED EFENDİ	1718-1721	PASAROFÇA ANTLAŞMASI SONRASI DALMAÇYA'DA OSMANLI-VENEDİK SINIRININ TAYİN VE TESPİTİ.	300 kişiden oluşan maiyeti ⁵⁰	MEVKUFÂTÇI SİYAHİ HACI MEHMED EFENDİ: Siyahi Mehmed Efendi demekle ma'rûf sâbika Dergâh-ı Âli Yeniçeri efendisi olub ba'de sadrâzam-ı sâbık kullarıyla Ahmed Paşa merkumun kethüdası ve sonra Mora Defterdârı ve ba'de divân hocalarından mevkufâtlığı kalemi ile divân-ı hümayun hocası olmuştur. Belgrad Antlaşmasının akabinde Avusturya tarafı ile gerçekleşecek olan sınır çizimi için

⁴⁷ "...vezir-i müşarün-ileyh hazretleri tarafından zikir olunan kur'a ve nevâhiden bazı münâsib olan kal'a ve palanka neferâtına ocaklık tayin buyurulan mukata'a ve ol-havalide bilâ-sahib bâ-sahib havas ve evkâf veledes tımar ve eşkinci reâyâdan ve tımar defteridir ki zikir olunur". Bkz. BOA, TT, n.861. Bu tahrir defteri Fazileta Hafizović tarafından tafsilatlı bir şekilde çalışılmıştır. Bkz. *Popis Zela i Zemlje Sandžaka Krka, Klis i Hercegovina, Oslobodenih Od Mletačke Republike 1701. Godine.* (Zagreb: Srpsko Kulturno Sruštvo Prosvjeta, 2016).

⁴⁸ ASVe, *Documenti Turchi*, n.1851.

⁴⁹ Oldukça yaşlı olduğunu bildiğimiz İbrahim Efendi'nin muhatabı Avusturya sınır görevlisi Kont Luigi Ferdinando Marsigli'ye gönderdiği bir mektupta dile getirdiği cümle şu şekildedir: "Oğlum Marsili ikide bir bu ihtiyarlığımız ile kalkub yirmi saat yere varmak...iki seneden berü çok nan ü nimet ve hasta olduğumuzdan..." Bkz. BUB, Ms. Marsigli, n.65, dosya:5.

⁵⁰ ASVe, *Documenti Turchi*, n.1669, (9 Aralık 1718).

				tekrar görevlendirilecektir ⁵¹ .
MORA DEFTERDARI OSMAN EFENDİ	1718-1721	PASAROFÇA ANTLAŞMASI SONRASI OSMANLI-VENEDİK DENİZ SINIRININ (Voniza, Butrinto ve Prevese) TAYİN VE TESPİTİ.		MORA DEFTERDARI OSMAN EFENDİ: Maliyeden yetişip taşra Defterdarlıklarında ve Mora tahririnde bulundu. 1716 yılında Mora Defterdarı oldu. 1726'da Mevkufatı ve sonra Şehremini oldu ⁵² .
KAPICIBAŞI MİR'İ ALEM DERVİŞ MEHMED AĞA	1724 ⁵³	İSTANBUL ANTLAŞMASI SONRASI OSMANLI-RUS SINIRI	---	KAPICIBAŞI MİR'İ ALEM DERVİŞ MEHMED AĞA: İstanbul ağası ve 1122 (1710) de İzmit mutasarrıflı olduysa da Ramazan 1127 (Eylül 1711) de tekrar kapıcıbaşılıkla Mora tahrir memuru oldu. Senelerce İran'da mîrialemlikle memur olup Ramazan 1138 (Mayıs 1726) de sınır belirlemek için Şirvan'a gidip 1140 (1728) da orada iken sipahiler ağası oldu. Sonra yine bu gibi hizmetleri devredip 1149 (1736/7) da çavuşbaşı oldu. 1153 (1740) de ayrılıp İran elçisine mihamdar oldu ve sonra öldü ⁵⁴ .
MEVKUFÂTÇI	1740-1741	BELGRAD ANTLAŞMASI	"Novi Kal 'ası hudûduna dek	MEVKUFÂTÇI SİYAHİ HACI MEHMED

⁵¹ ASVe, *Documenti Turchi*, n.1653, (Bosna Paşa'sı Osman'dan Alvise III Mocenigo'ya. Tarih yok). Mevkufâtçı; yave bedelleri, mahlûl tumarlar hasılatı, vakıf yerlerden hazineye ait varidat fazlaları, örfi tekliflerden harbe ait olanlarla meşgul bulunan memurun unvanı idi. Bkz. Mehmed Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, cilt II, (İstanbul: MEB Yayınları, 1993), 497; Prokosch, *Molla und Diplomat*, 210.

⁵² *Sicill-i Osmani*, cilt:IV/I, s.275.

⁵³ Osmanlı-Rus sınırının teşekkülü noktasında 1713 yılında imzalanan Edirne Antlaşmasında görevli olan Defterdar-ı Sabık Mehmed Efendi nâm-ı diğer el-hâc/sarı'nın da biyografisine baktığımızda sınır müzakerelerine atanmadan evvel dört kere Defterdarlık yaptığını görüyoruz. Mehmed Efendi sınır müzakerelerinin bitmesinin akabinde ise Rumeli pâyesiyle Selanik Sancağıyla Bender Muhafızı olmuş ve sonrasında tekrar Defterdar ve nihayetinde Selanik Valisi görevine getirilmiştir. Bkz. *Sicill-i Osmani*, cilt:IV/I, s.252.

⁵⁴ *Sicill-i Osmani*, cilt:II, 332.

<p>SİYAHİ HACI MEHMED EFENDİ (Irşova taraflarının sınırlarının tespiti)</p> <p>MEHMED SEYYİD/SA'İD EFENDİ (Bosna taraflarının sınırlarının tespiti)</p> <p>MEHMED PAŞA (TİRYAKİ, EL-HÂC)</p>		<p>SONRASI OSMANLI-AVUSTURYA SINIRININ TAYİN VE TESPİTİ</p>	<p>Karlofça hudûdu ve nehr-i unanın ilerü yani karşı tarafları Pasarofça hudûdu ile muhaddid olub..." "108 kişiden oluşan maiyet⁵⁵".</p>	<p>EFENDİ: Siyahi Mehmed Efendi demekle ma'rûf sâbıka Dergâh-ı Âli Yeniçeri efendisi olub ba'de sadrâzam-ı sâbık kullarıyla Ahmed Paşa merkumun kethüdası ve sonra Mora Defterdârı ve ba'de divân hocalarından mevkufâtlığı kalemi ile divân-ı hümayun hocası olmuştur⁵⁶.</p> <p>MEHMED PAŞA (TİRYAKİ, EL-HÂC): 1739 yılında mevkufati olmuştur. Yine aynı yıl Tuna Nehri muhaddidi olup 1741 yılında Yeniçeri kâtibi olmuş ve farklı görevlerde bulunduktan sonra 1745 yılında Sadrazam olmuştur⁵⁷.</p>
<p>MEVKUFÂTÇI AHMED MERÂMİ EFENDİ</p> <p>MEVKUFÂTÇI MUSTAFA HATTİ EFENDİ</p>	<p>1740-1741</p>	<p>BELGRAD ANTLAŞMASI SONRASI AZAK SINIRININ TAYİN VE TESPİTİ</p>	<p>---</p>	<p>MEVKUFÂTÇI AHMED MERÂMİ EFENDİ: Vüzerâ kethüdalarından Yakup Ağa'nın oğludur. Enderunda ve kiler-i hassâda eğitim görüp, küçük evkâf muhasebeciliği ile çırak oldu. Daha sonra Revan ordusuna defterdâr oldu Temmuz 1726'da Mısır'a memur olarak tayin olmuştur. Bu görevden döndükten sonra 1736'da piyade mukabelecisi oldu. Uzun yıllar görev yaptıktan sonra,</p>

⁵⁵ BOA, C.HR. n.9153 ve AE.SMHD.I.n.41/2440.

⁵⁶ ASVe, *Documenti Turchi*, n.1653.

⁵⁷ *Sicill-i Osmani*, cilt:IV/I, 280-281.

				<p>mevkufâtçı iken 1740 yılında birinci muhaddid olarak görevlendirildi. 1742’de Anadolu muhasebecisi, 1743’da şikk-ı sâlis defterdarı olmuştur⁵⁸.</p> <p>MUSTAFA HATTİ EFENDİ: 1748’de Viyana elçisi. Devletteki meslek hayatına Rakka valisinin kâtibi olarak başladı, ayrıca şair Nâbi’nin yanında çalıştı. Daha sonra 1741’de Osmanlı-Rus sınırını yeniden saptayan bir heyetin önde gelen üyesi old⁵⁹. 1739 Belgrad barışından sonra Mevkufâti olmuş ve bu pâyeye ile 1741 yılında Azak Muhaddidi Ahmed Merâmi Efendi’nin sınır tahdit heyetine ikinci muhaddid olunarak birlikte Rusya’ya Tumanov şehrine gitmiştir. Görevden döndükten sonra 1742 yılında Kalyonlar Kâtipliği görevine tayin edilmiş ve bu görevden sonra tekrar Mevkûfati olmuştur. 1748 yılında Orta elçi olarak Viyana’ya gönderilmiştir⁶⁰.</p>
MEVKUFÂTÇI ŞERİF ESSEYİD MEHMED EFENDİ ve	1774	KÜÇÜK KAYNARCA ANTLAŞMASI SONRASI		MEVKUFÂTÇI ŞERİF ESSEYİD MEHMED EFENDİ : Daha evvel Özi Suyu/Lehistan

⁵⁸ *Sicill-i Osmani*, cilt:I, s.243.

⁵⁹ Faik Reşit Unat, *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri*. (Ankara: TTK Yayınları, 1987), 93; Ali İbrahim Savaş, *Mustafa Hattî Efendi: Viyana Sefâretnâmesi*. (Ankara: TTK Yayınları, 1999), 1-2.

⁶⁰ Elçilik Sefâretnâmesi için bkz. Ali İbrahim Savaş, *Mustafa Hattî Efendi: Viyana Sefâretnâmesi*.

ÖZİ KADISI SALİH EFENDİ		OSMANLI-RUS SINIRI	---	sınırının tespitinde görevli olan Sivas Kadısı Esseyid Mehmed Efendi ile aynı kişi olup olmadığı konusu araştırılmalıdır ⁶¹ .
MÜHENDİSHANE BAŞI HALİFESİ ABDURRAHMAN EFENDİ YENİÇERİ KÂTİBİ İSMAİL İSMETİ EFENDİ (Bosna tarafının sınırlarının tespiti)	1790- 1791	ZİŞTOVİ ANTLAŞMASI SONRASI OSMANLI- AVUSTURYA SINIRININ TAYİN VE TESPİTİ	---	MÜHENDİSHANE BAŞI HALİFESİ ABDURRAHMAN EFENDİ: hudûd-ı mezkûrede mesâha ve mikyas ve meyardar noktasının tahkik ve icrâsı hususu ⁶² noktasında görevli... Abdurrahman Efendi sınır işini bitirdikten sonra müderres tayin edilmiş ve sonrasında sahn-i seman müderresliğine geçerek kadılık seviyesine kadar yükselmiştir ⁶³ YENİÇERİ KÂTİBİ İSMAİL İSMETİ EFENDİ: Yetişerek hâcegândan olup şehremini olmuştur. Cemaziyelahir 1199 (Nisan 1785) da Surre-i Hümâyün emini oldu, ancak kabul etmediğinden Soğucak'a sürüldü. Aftan sonra 1201 (1787) de Baruthane nazırı, sonra Yeniçeri katibi, Muharrem 1206 (Eylül 1791) da Bosna muhaddidi, şaban 1210 (şubat 1796) da döndüğünde ruzname- i evvel, 1212 de tevkii

⁶¹ Hali hazırda Mevkufâtçı olan Şerif Esseyid Mehmed Efendi ilgili göreve atanırken kendisine *Anadolu Muhasebeciliği* payesi verilmiştir. Bkz. BOA, C.HR, 176/8754.

⁶² BOA, AE.SSLM.III. n.189/11393 ve BOA, HAT, 246/13845.

⁶³ Ekmeleddin İhsanoğlu, *Osmanlı Matematik Literatürü Tarihi*. cilt:1, (İstanbul: IRCICA, 1999), 263.

				oldu. Sonra vefat etmiştir ⁶⁴ .
TERSANE-İ AMİRE HALİFESİ MEHMED ARİF EFENDİ, HAYRULLAH EFENDİ ve İBRAHİM BEY ⁶⁵	1829	EDİRNE ANTLAŞMASI SONRASI OSMANLI-RUS SINIRI	---	---
DERVİŞ PAŞA ve MUHLİS PAŞA MİRLİVA HÜSEYİN PAŞA ve MİRALAY OSMAN BEY ⁶⁶	1857- 1858	PARİS ANTLAŞMASI SONRASI OSMANLI-RUS BATI SINIRI	“...Bu def’a Paristeki konferasın kararı üzere ve protokolde ve haritada tahrir ve irâd olunduğu mûcebince hareket olunacak vecihle hatt-ı hudûd Tabak, Bolgrad şimâlinden geçüb bu suretde iki Bolgrad dahi Boğdan memleketinde kalub Yalpak nehrinin sağ tarafında Rusya’ya kalacak 140 şu kadar mil...59 kişilik bir heyet ⁶⁷ ”	DERVİŞ PAŞA : I. Tümen Komiseri, Askeri Okullar Genel Valisidir. Görev bitiminin akabinde 2. sınıf Mecidiye Nişanı ile ödüllendirilmiştir ⁶⁸ . MUHLİS PAŞA : Tugay Kurmay II. Komiseri. Görev bitiminin akabinde 2. sınıf Mecidiye Nişanı ile ödüllendirilmiştir.

Tablo 1 : Muhaddidlerin hangi unvanlara sahip oldukları ve görevleri nihayete erdiğinde yine hangi görevlere atandıkları hakkında

2. Sınırları Tespit Edenler Üzerine Bir Değerlendirme

Tablodaki örnekleri daha da ayrıntılı hale getirmeyi ve farklı sınır çizimleri çerçevesinde detaylandırmayı hazırlayacağımız *Osmanlı Sınırları (15.-18. Yüzyıl)* adlı kitabımızın konusu olarak bırakırsak yukarıda muhtasar bilgiler içeren tabloyu belirli ve kısa bir çerçevede nasıl yorumlayabiliriz? Burada evvela sınır çizimini gerçekleştirecek kişiler arasında belli noktada ortak bir takım özellikler bulabilmek mümkün gözükmemektedir. Bu kişilerin muhaddid olmadan evvel ve sonra devletin farklı ancak önemli kademelerinde görev yapan kişiler olduğunu görmekteyiz. Bunun yanı sıra *Kapıcıbaşı* ve *Mevkufatçı* gibi seçilen muhaddidlerin unvan bakımından bazı ortak özellikleri olduğu da dikkat çekicidir. Evvela Sancakbeyi olarak görev yapanların sınırları belirlemek için göreve tayin edildiklerini ardından onların yerine Kapıcıbaşı unvanına sahip kişilerin görevi devraldığını görebiliriz. Bilindiği üzere Kapıcıbaşılar dış hizmete genellikle sancakbeyi, bazen de eyalet valisi olarak çıkarlar, yabancı ülkelere elçi olarak gönderilirlerdi⁶⁹. Sayılarının 17. yy’ın ilk yarısında 17’ye kadar çıktığını

⁶⁴ *Sicill-i Osmani*, cilt:III, 840.

⁶⁵ BOA, HR.SYS. N.1186/6 ve BOA, HAT, n.1084/44159.

⁶⁶ Paris Antlaşması sonrası Osmanlı-Rus-İran sınırındaki görevlilerdir.

⁶⁷ BOA, A.DVN.NMH, n.40/12.

⁶⁸ BOA, A.DVN.NMH, n.40/12 ve AMAE, *Mémoires et Documents*, Frontières Turco-Russes en Asie, 1856-1858, Vol.88.

⁶⁹ Abdulkadir Özcan, “Kapıcı”, *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001) 24: 346; Prokosch, *Molla und Diplomat*, 214 ve 219.

bildiğimiz⁷⁰ bu ünvana sahip olan görevlilerin diğer bir önemli özelliği de, *İsâzâde Tarihinde* yer alan bilgilere itibar edersek, bazı zamanlarda onların vezir çıktıklarını da söyleyebiliriz⁷¹. Buradan hareketle *Ebû Sehl Nu'mân Efendi*'nin yukarıda paylaştığımız “muhaddid demek bizde pâdişâh vekili dimekdür” cümlesinin doğruluk payının yüksek olduğu düşünülebilir⁷².

Evvela Sancakbeyi, ardından Kapıcıbaşların ağırlıklı olarak göreve tayin edilmelerinden sonra ya da yanında bu sefer *Mevkûfatçı* unvanlı kişilerin göreve geldikleri ya da daha evvel *Başbâkikulu*, *Maliye Tezkirecisi* gibi hizmetlerde olanların atandıkları görülmektedir. Mevkûfatçının, yave bedelleri, mahlûl tımarlar hasılatı, vakıf yerlerden hazineye ait varidat fazlaları, örfi tekliflerden harbe ait olanlarla meşgul bulunan memurun unvanı olduğunu⁷³ bunun yanı sıra *Başbâkikulu*'nun devletin birinci tahsil memuru olduğunu biliyoruz⁷⁴. Maliye teşkilatı bünyesine has bu unvanlı kişilerin göreve gelmelerinde ülkeler arası karşılıklı alınıp verilenlerle alakalı sınır mevzuu ile mali bir takım işlerin bir arada düşünülmesinin kuvvetli bir bağı olduğu muhtemel olsa gerektir⁷⁵. Yine bazı muhaddidlerin geçmişlerinde muhasebeci, defterdar ve hazineci olmalarının da bilinçli olduğunu vurgulamak gerekir⁷⁶. Burada tablo içerisinde verdiğimiz Zıstovi Antlaşması özelinde bir anekdotu da paylaşmak isteriz. 18. yüzyılın önemli devlet adamlarından Ahmed Vasıf Efendi'ye Osmanlı Padişahı Zıstovi Antlaşması sonrası bir tercih sunmuştur. Buna göre ya Bosna'da Osmanlı-Avusturya sınırı çiziminde muhaddid olarak görev yapacak ya da Belgrad'da kaleler ile mühimmatın iadesine nezaret edecektir. Vasıf Efendi ikinci görevi muhaddid olmaya tercih etmiştir⁷⁷. Onun tercihi bir yana önemli devlet adamlarının sınır çizimleri hususunda aday olarak öne çıkarılmaları muhaddidlerin statüsü bakımından az çok fikir vermektedir.

⁷⁰ Gustav Bayerle, *Pashas, Begs, and Effendis: A Historical Dictionary of Titles and Terms in the Ottoman Empire*. (İstanbul: The Isis Press, 1997), 93.

⁷¹ *İsâ-zâde Târîhi (Tahlil ve Metin)*, Hazırlayan Ziya Yılmaz (İstanbul: Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1996), 46. Sınır görevlileri arasında görev bitimine müteakip Sadrazam olarak atanan tek bir kişi vardır. Bkz. Tablo içinde “Belgrad Antlaşması sonrası Osmanlı-Avusturya Sınırının Tayin ve Tespitini” yapanlar arasında yer alan Tiryaki Mehmed Paşa.

⁷² Osmanlı muhaddidlerinin statüleri noktasında oldukça önemli konumlara sahip kişiler olmalarını “karşı tarafın” muhaddidleri ile okumak mümkün gözükmektedir. Karlofça Antlaşması sonrası Avusturya muhaddidi olan önemli bir asker ve diplomat Kont Luigi Ferdinando Marsigli iken Venedik tarafından görevlendirilen kişi ise Carlo Ruzzini idi. Diğer bir örnek Pasarofça müzakerelerinden sonra Venediklilerin atadığı görevli ve bölge valisi olan Alvise Mocenigo'dur. Kendisi daha sonra Venedik Doç'u olacaktır: “...cenâbları vilâyet valisi ve hâkimi...” bkz. ASVe, *Documenti Turchi*, n.1696, (Bosna Paşası Osman'dan Alvise III Mocenigo'ya. 26 Gennaio 1718/1719).

⁷³ Mevkûfatçı olarak adlandırılan görevli Osmanlı maliye teşkilatında mevkûfat adı altında toplanan gelirlerle meşgul olan ve sarfedilmeyen paraları geri alma, avarız hanelerini düzenleme, devlet satın almalarını yürütme, askeri tayinleri ve ulaşım işlerini yönetme gibi görevleri yerine getiren kişi idi. Başdefterdarlığa merbut olup beyt-ül-mal, yâve, tımar ve sair mevkuf olan muamelâta dair defteri tutardı. Bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*. (Ankara: TTK Yayınları, 2020) 342; Bayerle, *Pashas, Begs, and Effendis*, 108.

⁷⁴ “İcraat ve tahsilatta defterdarın icra memuru olarak maiyetinde beş vazife sahibi vardı. Bunlardan biri *Başbâkikulu* denilen devlet varidatının birinci tahsil memurudur. Defterdarlıkta bunun bir dairesi olup emri altında *Bâkikulu* ismi ile altmış kadar mübaşir vardır”. Bkz. Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, 333.

⁷⁵ Burada sınır çizimleri sonrasında gerçekleştirilen iki tahrir bakılabilir. İlk Osmanlı-Venedik sınır çizimlerinin sonrasında Ferhad Paşa'nın gerçekleştirdiği tahrir için bkz. BOA, *TT*, n.526. Karlofça Antlaşması sonrası Halil Paşa'nın uzun zaman alan Osmanlı-Venedik sınırlarının yeniden tayini ve tespiti sürecinin nihayete ermesi ile gerçekleştirdiği tahrir için bkz. BOA, *TT*, n.861.

⁷⁶ Osmanlı yönetimi sınır çizimi hususunda her zaman olmasa da çoğu zaman tahrir yapacak görevli ile sınır çizecek görevliyi aynı anda atamaya önem vermiştir. Bu mevzu için bkz. Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekayiât* (1066-1116/1656-1704), 673.

⁷⁷ Ethan L. Menchinger, *İlk Modern Osmanlı, Ahmed Vâsıf'ın Fikri Gelişimi*, Çeviren Nurettin Elhüseyni (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2022), 180.

Son olarak 19. yüzyıl etrafında düşündüğümüzde Osmanlı Devleti adına “geçmişe dönmeye” yönelik bir eylemin de tabloda izleklerini görebilmek mümkün gözükmemektedir. Osmanlı Devleti’nin sınırlarındaki en önemli görevlilerinden biri olan Sancakbeyinin ve Paşaların ilk sınır çizimlerinden itibaren muhaddid olarak görev aldıklarını gözlemlerken benzer bir görevlendirmenin 19. yüzyılda da başladığına şahit olmaktayız. Farklı ülkeler özelinde gerçekleştirilen sınır çizimlerinde *Mirliva*, *Miralay* gibi ünvana sahip kişiler görev yapmaya başlamıştır. Bu noktada Osmanlı nazarında sınır özüne dönmüş ve askeri bir birim olarak defaten gerçekleştirilen atamalar bu minvalde yapılmaya başlanmıştır.

Sonuç: Muhaddid/Hudûdçu Olmanın Zorluğu ve Osmanlıların Sınırlara Bakışı Üzerine

Belgrad Antlaşması sonrası Osmanlı-Avusturya sınırını çizmekle görevli olan Nu’mân Efendi’nin kaleme aldığı günlük tarzı metinde bahsettiği eksikliklerden birisi, Osmanlı Devleti için artık bir kangren haline dönen ve Karlofça Antlaşması’ndan itibaren sınır müzakerelerinde yer almadığını bildiğimiz teknik eleman yokluğu üzerine olacaktır. Bölgenin haritasını yapacak bir görevlinin olmaması ve sınırların nereden geçeceğini tespit edecek teknik araçların kullanılmaması hatta bu teknik meseleler konusunda yardım etmesi maksadıyla görevlendirilen *Mehmed Halife*’nin ise “*ben mesâha bilmem ancak bina mimarlığı bilirüm*”⁷⁸ diyerek kenara çekilmesi Nu’mân Efendi’nin kendi çözümünü kendi üretmesini sağlamıştır. Rakibi Avusturya muhaddidinin överek kullandığı ölçüm cihazının bir gecede benzerini yapan ve iyi de yaptığı görülen Nu’mân Efendi’nin⁷⁹ böyle bir işe soyunmasının sebebi, daha evvel ölçüm konusunda tecrübe ve bilgi birikimine sahip olmayan bir devletin görünümünü bize sunarken aynı zamanda mevcut tarihlerde bu işlerden ve teknik meselelerden yoksun bir durumunun da görünümünü vermektedir. Hatta bir defasında Nu’mân Efendi, İstanbul’dan bir yardım alınması konusunda şu cümleleri sarf etmesi ifade ettiklerimizi daha net bir şekilde ortaya koymaktadır: “*İslâmbol’a yazsak, İslâmbol’da bunların [Avusturya] mühendisleri gibi mühendis ve âlât-ı mesâha yoktur...*”⁸⁰. Bu tarz eksikliklerin en azından 1791 yılına kadar devam ettiğini biliyoruz. Sultan III. Selim döneminden itibaren daha “okullu” tebaanın yetişmesi ilgili eksikliği ortadan kaldırmamış ancak en azından hafifletmiştir. Burada hafifletme kelimesini kullanmamızın sebebi çok sonraları bile benzer eksikliklerin ortaya çıktığını bildiğimizden dolayıdır. 1913-1914 yılları arasında Osmanlı-İran sınırını çizmekle görevli muhaddid Aziz Samih şu cümleleri sarfedecektir: “*hudûttaki nizâlî yerlerde hakkımızı ispat edecek vesikaları ne Harbiye Nezareti’nde ve ne de Hariciye Nezareti’nde bulabildik. Elimize geçen kağıtlar hep kendi iddia ve mütalaamızdan ibaretti. Hudûdun mükemmel bir haritası bile yoktu*”⁸¹. İşte bu eksiklikler her daim muhaddidlerin yaşamının bir parçası olarak yer almıştır.

Diğer taraftan müzakereler sırasında her ne kadar çoğu zaman türlü eğlenceler ve taraflar arasında çoğu zaman türlü hediyeleşmeler yapılan işin zorluğunu hafifletse de ne olursa olsun

⁷⁸ *Ebû Sehl Nu’mân Efendi: Tedbirât-ı Pesendide (Beğenilmiş Tedbirler)*, 65. Bu mimarın atanması hakkında bkz. BOA, C.HR. n.185/9224. Bosna tarafına atanan *Yakup Halife* ise benzer şekilde bu işlerden anlamayan “kale tamiri için ta’yin olunan” bir kişiydi. Bkz. BOA, C.HR. n.36/1776.

⁷⁹ *Ebû Sehl Nu’mân Efendi: Tedbirât-ı Pesendide (Beğenilmiş Tedbirler)*, 84-89.

⁸⁰ *Ebû Sehl Nu’mân Efendi: Tedbirât-ı Pesendide (Beğenilmiş Tedbirler)*, 65. Bu eksiklikleri gayet iyi bilmesine rağmen Nu’mân Efendinin çoğu zaman rakiplerine bunu hissettirmemesi ise değerlidir: “...biz bunu ilm-i hendese ve kavânin-i müberhene ile bilirüz. Biz de ilm-i hendesenin müdevvin kitâbları ve müberhene eşkâli vardır.” Bkz. *Ebû Sehl Nu’mân Efendi: Tedbirât-ı Pesendide (Beğenilmiş Tedbirler)*, 89.

⁸¹ *Osmanlı-İran Sınırından Anılar: Aziz Samih İlter/C.H.D. Ryder*, Hazırlayan Ali Murat Kurşun (İstanbul: Ordaf Yayınları, 2014), 19.

sınır tespit işinin sıkıntılı bir iş olduğunu ve muhaddid olmanın zor bir zanaat olduğunu belirtmemiz gerekir. En azından birkaç örnek verirsek; Karlofça Antlaşması sonrası Osmanlı-Avusturya sınırını çizmekle görevli muhaddid Kapıcıbaşı İbrahim Efendi'nin "iki seneden berü çok nân ü nî'met ve hasta olduğumuz⁸²" ve yine Nu'mân Efendi'nin "bu fakirin gitdiğim zaman sakalım siyah ve geldiğim zaman ağ ol[du]⁸³" cümlelerini referans kabul edebiliriz. Ancak hangi tür eksiklik, bunun yanı sıra hangi tür zorluk olursa olsun Osmanlı Devleti'nin ve diplomatlarının nazarında en önemli gayenin ve sınır mevzusuna bakışın şu cümleler ile özetlendiğini söyleyebiliriz: "re'âyâ-yı tarafeynin âsâyış ü istirâhatde olmaları ehemm olup, hududun dahi ana göre tâ'yin olunması iktizâ etmekle...⁸⁴".

Osmanlı tarafı için temel gaye çoğu zaman "hak ve adl üzere sınır kesmek" olduğu gibi⁸⁵, Sultan IV. Mehmed'in Venedik özelinde ifade ettiği gibi bu gayeye ulaşmak için dikkat edilmesi gereken husus ise şu cümlelerde gizli idi: "disse, che il gran signore non volevo un palmo di quello della Repubblica, ma' era risolut.mo di non lasciar un palmo del suo...⁸⁶".

Kaynakça

1. Arşiv Kaynakları

Archives Diplomatiques du Ministère des Affaires Étrangères (AMAE)

Correspondance Politique, Turquie, Vol.99, 1739. "Convention du 2 Ottobre 1739 entre la Porte Ottomane et la Russie sur les limites".

Correspondance Politique, Turquie, Vol. 108, n.498, "1741 tarihli Nemçe elçisine verilen temessükün suretidir".

Mémoires et Documents, Frontières Turco-Russes en Asie, 1856-1858, Vol.88.

Archivio di Stato di Venezia (=ASVe)

Archivio Privato Famiglia Grimani dai Servi, Busta: 10, (21 Novembre 1699).

Archivio Privato Famiglia Grimani dai Servi, Busta: 10, (Novembre 1699).

Documenti Turchi, n.849-850.

Documenti Turchi, n.1590.

Documenti Turchi, n.1617.

Documenti Turchi, n.1643-1645.

Documenti Turchi, n.1653, (Bosna Paşa'sı Osman'dan Alvise III Mocenigo'ya. Tarih yok).

Documenti Turchi, n.1669, (9 Aralık 1718).

Documenti Turchi, n.1696, (Bosna Paşası Osman'dan Alvise III Mocenigo'ya. 26 Gennaio 1718/1719).

Documenti Turchi, n.1759.

Documenti Turchi, n.1851.

Provveditori Sopraintendenti alla Camera dei Confini, Busta: 259. Lettere B.

Provveditori Sopraintendenti alla Camera dei Confini, Busta:243, sene 1576.

Provveditori Sopraintendenti alla Camera dei Confini, Busta:245, 29 Maggio 1588.

⁸² BUB, Ms. Marsigli, n.65, dosya:5.

⁸³ Ebû Sehl Nu'mân Efendi: *Tedbirât-ı Pesendide (Beğenilmiş Tedbirler)*,138.

⁸⁴ ASVe, *Documenti Turchi*, n.1590.

⁸⁵ Bu başlık altında kaleme aldığımız şu makaleye bakılabilir: Doğan, "Hak ve Adl Üzere Sınır Kesmekten Haklı Gereğeçelere..."

⁸⁶ "Venedik'ten ne bir karış toprak isteriz, ne de onlara bir karış toprağımızı bırakırız". Bkz. ASVe, *Senato Dispacci, Provveditori da Terra e da Mar*, Busta:485, n.18, (28 Luglio 1671, Dalle padiglioni sotto Islan).

Senato Dispacci, Provveditori da Terra e da Mar, Busta: 485, n.18, (28 Luglio 1671, Dalle padiglioni sotto Islan).

Biblioteca Universitaria di Bologna (=BUB)

Fondo Marsili, *Ms. Marsigli*, n.65, dosya: 5 ve 6.

Bibliothèque National de France, Paris (=BnF)

Turc, 83.

Devlet Arşivleri Başbakanlığı Osmanlı Arşivi (=BOA)

Ali Emiri (AE.SAMD.III).

Ali Emiri (AE.SMHD.I).

Ali Emiri (AE.SSLM.III).

Cevdet Hariciye (C.HR).

Düvel-i Ecnebiye Defterleri, Venedik Ahidname Defteri.

Düvel-i Ecnebiye Defterleri, Venedik Hududname Defteri.

Hariciye Nezareti Siyasi, (HR.SYS.).

Haritalar (HRT.h).

Hatt-ı Hümayun (HAT).

İbnülemin Hariciye, (İE. HR.).

Tapu Tahrir (TT).

Maliyeden Müdevver Defterler, (MAD.d.).

Venezia, Museo Correr

Ms. Morosini-Grimani, n.530

2. Araştırma, İnceleme ve Telif Eserler

Abou-el-Haj, Rifaat A., "The Formal Closure of the Ottoman Frontier in Europe: 1699-1703", *Journal of the American Oriental Society* 89, no.3 (Jul., Sep., 1969): 467-475.

Bayerle, Gustav, *Pashas, Begg, and Effendis: A Historical Dictionary of Titles and Terms in the Ottoman Empire*. İstanbul: The Isis Press, 1997.

Bennafla, Karine, "Sınır'ı Tartışmak: Yuvarlak Masa Söyleşileri", *Toplum ve Bilim* 131, (2014): 11-32.

Bruned-Jailly, Emmanuel, "Theorizing Borders: An Interdisciplinary Perspective", *Geopolitics* 10, (2005): 633-649.

Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekayiât (1066-1116/1656-1704)* Hazırlayan Abdülkadir Özcan. Ankara: TTK Yayınları, 1995.

Demiryürek, Mehmet ve Güner Doğan (haz.), *Boundary Letters: Ottoman Officials to Luigi Ferdinando Marsili (1699-1701)*. Ankara: Birleşik Kitabevi, 2015.

Doğan, Güner, "Hak ve Adl Üzere Sınır Kesmekten Haklı Gerekçelere: Balkanlar'da İlk Osmanlı-Venedik Sınırının Teşekkülü ve Tartışmalı Alanlar (1479-1591)", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 38, no.2 (Aralık 2021): 655-670.

Doğan, Güner, "Girit Muharebesi Sonrası Osmanlı-Venedik Sınırı (1671)", *ÇAKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 10, (2019): 1-18.

Doğan, Güner, "Karlofça Antlaşması Sonrası Osmanlı-Venedik Sınırının Teşekkülü ve Kapıcıbaşı Osman Ağa'nın Mektupları (1699-1701)", *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 35, (2021): 319-348.

- Doğan, Güner, *Sınırlar Üzerinde Bir Hayat: İtalyan General Kont Luigi Ferdinando Marsigli ve Osmanlı İmparatorluğu (1679-1732)*. Ankara: İtalya Kültür Derneği Yayınları, 2020.
- Goettlich, Kerry-Jordan Branch, "Borders and Boundaries: Making Visible What Divides", *Boundaries Handbook of Historical International Relations* içinde, Editör Benjamin de Carvalho, Julia Costa Lopez and Halvard Leria, 267-276. London and Newyork, Routledge, 2021.
- Hafizović, Fazileta, *Popis Zela i Zemlje Sandžaka Krka, Klis i Hercegovina, Oslobodenih Od Mletačke Republike 1701. Godine*. (Zagreb: Srpsko Kulturno Sruštvo Prosvjeta, 2016).
- İhsanoğlu, Ekmeleddin, Ekmeleddin İhsanoğlu, *Osmanlı Matematik Literatürü Tarihi*. cilt:1, İstanbul: IRCICA, 1999.
- İ. Â. Çelebizâde, M. Râşid, *Târih-i Râşid ve Zeyli*. Yayına Hazırlayan A. Özcan, Y. Uğur vd., cilt:1, İstanbul: Klasik Yayınları, 2013.
- Îsâ-zâde Târihi (Tahlil ve Metin), Hazırlayan Ziya Yılmaz. İstanbul: Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1996.
- Kaçan, Meryem, "XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Osmanlı-Venedik Ahidnâmeleri". yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, 1995.
- Kolodziejczyk, Dariusz, *Between Universalistic Claims and Reality: Ottoman Frontiers in The Early Modern Period*, *The Ottoman World*, içinde Editör Christine Woodhead, 205-219. London-New York: Routledge, 2012.
- Kolodziejczyk, Dariusz, "Ottoman Frontiers in Eastern Europe", *Ein Raum im Wandel: Die Osmanisch-Habsburgische Grenzregion von 16. bis zum 18. Jahrhundert* içinde, Editör Norbert Spannerberger und Szabolcs Varga, 25-37. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2014.
- Korić, Elma, "Ulago Ferhad Bega Sokolovića u Utvrdivanju Granica Između Osmanskog Carstva I Mletačke Republike Nakon Završetka Kiparskog Rata 1573. Godine", *Annals of the Gazi Husrevbey Library* 33, (2012) 133-144.
- Korić, Elma, *Oblikovanje Granica Bosne, Bosna u Ahdnamama I Hududnamama Iz 16. I. 17. Stoljeća*. Sarajevo, 2022.
- Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmani yahud Tezkire-i Meşâhir-i Osmâniyye*. Yayına Hazırlayan Mustafa Keskin, Ayhan Öztürk vd. İstanbul: Sebil Yayınevi, 1997.
- Menchinger, Ethan L., *İlk Modern Osmanlı, Ahmed Vâsıf'ın Fikri Gelişimi*, Çeviren Nurettin Elhüseyni İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2022.
- Muâhedât Mecmuası*, cilt:2, Ankara: TTK Yayınları, 2008.
- Newman, David, "Contemporary Research Agendas in Border Studies: An Overview", *The Ashgate Research Companion to Border Studies* içinde, Editör Doris Wastl-Walter, 55-70. UK: Ashgate, 2011.
- Osmanlı-Rus Antlaşmaları 1700-1834*. Yayına Hazırlayan Numan Yekeler-Yılmaz Karaca vd., Ankara: T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Yayınları, 2019.
- Osmanlı-İran Sınırlarından Anılar: Aziz Samih İlder/C.H.D. Ryder*, Hazırlayan Ali Murat Kurşun. İstanbul: Ordaf Yayınları, 2014.
- Özcan, Abdulkadir, "Kapıcı", *TDV İslam Ansiklopedisi Cilt:24*. İstanbul: TDV Yayınları, 2001, 345-347.
- Pakalın, Mehmed Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, cilt II, İstanbul: MEB Yayınları, 1993.
- Panciera, Walter, "Building a Boundary: The First Venetian-Ottoman Border in Dalmatia, 1573-1576", *DOVI* 45, (2013) 9-38.
- Pastore, Alessandro, *Confini e Frontiere nell'età Moderna*. Milano: Franco Angeli, 2007.
- Pedani, Maria Pia, *Dalla Frontiera Al Confine*. Venezia: Herder Editrice, 2002.

- Pedani, Maria Pia, "The Border From The Ottoman Point of View", *Tolerance and Intolerance on the Triplex Confinium: Approaching the "Other" on the Borderlands Eastern Adriatic and Beyond 1500-1800* içinde, Editör Egidio Ivetic ve Drago Roksandić, 195-214. Padova: CLEUP, 2007.
- Połczyński, Michael, "Sovereignty and Space Through GIS in the Early Modern Polish-Lithuanian/Ottoman Frontier", *Digital Historical on Southeast Europe and the Ottoman Space* içinde, Editör Dino Mujadžević. Berlin: Peter Lang, 2021.
- Prokosch, Erich, *Molla und Diplomat: Der Bericht des Ebû Sehl Nu'mân Efendi über die Österreichisch-Osmanische Grenzziehung nach dem Belgrader Frieden 1740/1741*. Graz-Wien-Köln: Verlag Styria, 1972.
- Sahlins, Peter, *Boundaries: The Making of France and Spain in the Pyrennes*. Berkeley, University of California Press, 1991.
- Savaş, Ali İbrahim, *Ebû Sehl Nu'mân Efendi: Tedbirât-ı Pesendide (Beğenilmiş Tedbirler)*. Ankara: TTK Yayınları, 1999.
- Savaş, Ali İbrahim, *Mustafa Hattı Efendi: Viyana Sefâretnâmesi*. Ankara: TTK Yayınları, 1999.
- Sievert, Henning, "Ebû Sehl Nu'man Efendis *Treffliche Maßnahmen* gegen die Arglist der Anderen und die Torheit der Vorgesetzten in Iran und an der Donau", *Deutsch-Türkische Begegnungen, Festschrift für Kemal Beydilli* içinde, Editör Hedda Reindl-Kiel, Seyfi Kenan, 366-401. Berlin: EB Verlag, 2013.
- Stoye, John, *Marsigli's Europe: The Life and Times of Luigi Ferdinando Marsigli, Soldier and Virtuoso, 1680-1730*. New Haven-London: Yale University Press, 1994.
- Şakiroğlu, H. Mahmut, "II. Selim'in Venedik Cumhuriyetine Verdiği 1567 ve 1573 Tarihli Ahidnâmeler", *Erdem* 5, no.2, (1986): 527-553.
- Unat, Faik Reşit, *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri*. Ankara: TTK Yayınları, 1987.
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı, *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*. Ankara: TTK Yayınları, 2020.
- Viyana'da Osmanlı Diplomasisi: Zülfikâr Paşa'nın Mükâleme Takriri, 1688-1692*, Yayına Hazırlayan Songül Çolak. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2007.
- Yalçinkaya, Mehmet Alaaddin, "Ulama Han", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, Cilt II, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 1999.
- Yerasimos, Stefanos, *Milliyetler ve Sınırlar: Balkanlar, Kafkasya ve Ortadoğu*. Çeviren Şirin Tekeli. İstanbul: İletişim Yayınları, 2010.
- Zinkeisen, J. W., *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1699-1774)*. Çeviren Nilüfer Epçeli, cilt:5. İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2011.

SUMMARY

The border, which we can define as a line separating two countries in the clearest terms, symbolizes a significant starting and ending point for wars and diplomacy between nations. The borderline established to delineate the sovereignty of states is not a rigid, unchanging, and fixed line. It flexes, extends, or contracts depending on states' conquest policies and their territories' expansion or contraction. In this regard, the borderline is constantly in flux.

As it has expressed above, the Ottoman Empire is undoubtedly one of the best examples of a borderline constantly in flux. Depending on its geography and conquest policy, the Ottomans constantly expanded their territories, leading to continual border changes. Since its establishment, the Ottoman Empire has always been involved in wars and consistently gained territory, expanding its borders accordingly. Following wars between the Ottomans and their rivals, a new issue arose: the matter of determining new borders. Resolving this issue in a way that satisfies both sides would mean preventing a new war. In a sense, the task of determining borders is an extremely sensitive and important matter. From the early periods, the Ottoman Empire placed great importance on preserving every part of its territory and ensuring welfare/happiness of its subjects, utilizing various diplomatic means effectively. To accomplish this, it directed its diplomats towards this task, who were proficient in delineating borders and actively using diplomatic channels.

In this study, it has particularly focused on the border issues of the Ottoman Empire with its neighbors and bordering states, namely Venice and Austria to the west, and additionally, Russia as another example regarding the northern border. Whether in the West or the North, the Ottoman Empire consistently engaged in diplomatic struggles to establish its borders and concluded this task with its important diplomats.

Another important aspect regarding the determination of borders is the question of who the diplomats would be capable of performing this task. In this study, we approached this question by examining the identities of those who determined the borders. Especially, documents and information preserved in Italian and French archives and libraries have provided significant contributions to answering questions that Turkish archives have been unable to address adequately. Covering a broad timeframe from 1542 to 1858, this study aimed to present a more comprehensive framework within this extensive range, realizing that this approach could lead to more accurate interpretations.

Finally, the study emphasized Ottoman diplomats' obstinacy and diplomatic skills in the challenging diplomatic endeavor of determining borders, which ultimately resulted in success. In a sense, we aimed to illustrate the importance placed by Ottoman diplomats on the honor and advantage of the state and how they fought for every inch of the state's territory through various examples.